

Л.М. Яцун, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

Г.Є. Чернов, д-р екон. наук, проф. (*ФЕУ, Санкт-Петербург*)

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СФЕРИ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ: МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМИ

Дослідження соціально-еколого-економічних проблем людства та методологія сталого розвитку показують, що людина все більше загострює протистояння між природою та власною антропогенною діяльністю, необхідністю збільшення продовольства і послабленням його екологічної безпеки та якості. Вихід пропонується у новій парадигмі поглядів на харчування людини в напрямі повернення до його природовідповідності, на відміну від посилення штучності походження сировини та харчових продуктів, гармонійного балансу соціуму та довкілля. В цьому сенсі, Україна має унікальні можливості, природні ресурси, технологічний, економічний та кадровий потенціал, який дозволить сформувати нову модель та механізм управління харчуванням населення, значно ефективніший і здоровіший аніж штучні погляди на харчування.

Зміна умов існування людини, як правило, випереджає вивчення причин глобальних змін природного та соціально-економічного характеру, що потребує активізації дослідження наукових та прикладних проблем екології харчування і розробки відповідних цільових державних та регіональних науково-технічних програм розвитку природно-соціально-економічних систем харчування населення.

З метою проведення розрахунку рівнів природно-соціально-економічного розвитку сфери харчування запропонована методика, яка включає два підходи: оцінку загального рівня якості життя населення регіону за допомогою інтегрального показника, а його компонент - за допомогою комплексних показників, побудованих на базі таксономічного методу та групування регіонів, однорідних за загальним рівнем забезпеченості рівня та якості життя і харчування населення, на основі ітеративного методу кластерного аналізу К-середніх. Рівень та якість харчування населення знаходяться під дією природно-ресурсного потенціалу, рівня економічного розвитку і утворюють розгалужені причинно-наслідкові зв'язки з комплексним показником якості життя та такими його складовими як стан здоров'я, тривалість життя, що враховано при розробці економіко-математичних моделей розвитку сфери харчування.

Запропонована синергетична модель управління індивідуальною харчовою поведінкою уявляє собою механізм

діяльності людини з управління собою, прийнята в суспільстві, у науковому співтоваристві і охоплює закони, теорію, їх практичне застосування, методи, правила і стандарти прийняття оптимальних чи прийнятних рішень щодо харчування людини. На рівні регіонів синергетичний підхід до формування програм розвитку сфери харчування може забезпечити поєднання інтересів всіх учасників, формальних та неформальних інститутів громадянського суспільства, домогосподарств та механізмів регулювання з метою задоволення потреб населення у продуктах та послугах харчування.

Стратегічним завданням формування дієвого механізму управління харчуванням населення виділено методологічний підхід, який поєднує механізм самоуправління індивідуальною харчовою поведінкою людини та механізм управління поведінкою індивідуальних та суспільних господарських систем-організаторів харчування. Стратегічним напрямом формування такого механізму управління харчуванням населенням уявляється поєднання інтересів всіх учасників процесу харчування – споживачів та виробників, соціальних та комерційних видів харчування, індивідуальних та суспільних форм організації харчування на основі структурно-функціонального синтезу всіх складових (підсистем та елементів) сфери харчування як природно-соціально-економічної системи. При цьому принципово важливим є формування ефективних механізмів управління як індивідуальними формами споживання їжі, включаючи формування розумних потреб, самоуправління індивідуальною харчовою поведінкою, формування традицій та організації харчування в домогосподарствах, а також удосконалення механізмів державного та ринкового регулювання харчування населення в суспільному секторі.

Структурно-функціональна модель системи управління харчуванням передбачає гармонізацію національного законодавства із міжнародними нормами і правилами регулювання та управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств, глобальними, національними та регіональними програмами здорового харчування населення. Такими конкретними заходами можуть бути такі напрями як формування продовольчої безпеки якості продукції та послуг харчування, узгодження цілей та інтересів наукової спільноти, професійних асоціацій та національних урядів і повноважних органів управління харчуванням населення, активізація та вплив інститутів громадянського суспільства, науково-громадська експертиза якості продуктів та послуг, співпраця із засобами масової інформації, професійними спілками, релігійними установами тощо.

Важливим стає формування світогляду та культури харчування в сім'ї та школі, становлення розумних потреб харчування та відповідної харчової поведінки, особливо молоді та інших верств населення. Поряд із вихованням національних традицій харчування та відродженням національної кухні, важливим постає формування місцевих та сімейних звичаїв повсякденних та святкових обрядів, відродження кулінарної спадщини.

Широкий перелік заходів з управління інвестиційною діяльністю у сфері харчування обумовлює доцільність створення комплексного територіального утворення з регулювання інвестиційних процесів – регіональної агенції інвестицій сфери харчування, зусилля якої мають бути сконцентровані на розробці стратегічного інвестиційного менеджменту регіону, моніторингу фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних програм розвитку секторів сфери харчування.

З метою оцінки ефективності природовідповідності харчування пропонується використовувати такі методи та методики як баланси матеріально-енергетичних потоків робіт пов'язаних із

виращуванням та переробкою продовольчої сировини, інтегральна кваліметрична оцінка якості середовища для виращування та виробництва продуктів, системи безпеки та управління якістю продуктів та послуг харчування та ін. Еколого-економічна оцінка харчування охоплює показники пов'язані як з досягненням певного екологічного рівня виращування і виробництва продуктів та послуг харчування, так і самоуправління людиною власними потребами та індивідуальною харчовою поведінкою.

Отримані науково-практичні результати сприятимуть підвищенню ефективності управління сферою харчування населення з метою забезпечення здоров'я населення та отримання ефектів природного та соціально-економічного характеру.

При цьому важлива взаємодія та синергетичні ефекти всіх галузей і секторів сфери харчування населення, які виробляють та пропонують продукти і послуги харчування відповідно до потреб та цінностей харчування всіх груп споживачів у загальнодоступній мережі, за місцем роботи та навчання, а також в домогосподарствах населення.